

Árpás Károly

EGY VÁLLALKOZÁS, AMELYNEK MÉG NINCS VÉGE!
Gondolatok Baka István *Publicisztikák, beszélgetések* című kötetéről

Három évvel ezelőtt, 2003-ban jelentette meg a *Baka István művei* sorozat első kötetét a Tiszatáj Kiadó. A *Versek* című gyűjteményben a Baka-család és Bombitz Attila, a szövegek gondozója megajándékozta az olvasókat: a könyv *Függeléke* negyvenhét olyan költeményt tartalmazott, amelyek részben megjelentek valahol, vagy más módon hozzáférhetőek voltak, de sem a pécsi, sem a budapesti „összes”-ben nem voltak benne. Ugyanakkor a korabeli sajtófogadtatás írásaiiban felmerült olyan igény, hogy ha ez nem is „Összes”, nem is „kritikai”, mégis jó lenne, ha az olvasók/kutatók tudnának arról: van még Baka-vers (jusson csak eszünkbe a Weöres Sándor-i hagyaték sorsa). Ezek a megjegyzések nem a kiadási koncepciót bírálták, hiszen mindenki beláthatja: a szerző szándékát követni kell. Ám egy összegző kiadás több célt is szolgál(-hat).

Kicsit más volt a helyzet a 2005-ös második kötet esetében. A *Próza, dráma* címet viselő kiadványban a szerkesztő Bombitz Attila a korábbi Baka-könyv, a *Beavatások* koncepcióját vette át, élesen elválasztotta tőlük a korábban kötetekben megjelent (azok írásaihoz így vagy úgy kapcsolódó) két drámai művet. Ugyanakkor leválasztotta, külön vette és nem szerkesztette be a tárcanovellákat sem. Indoklása elfogadható volt a föl nem vett hangjátékok esetében, ám egyre növekedett a hiányérzet: miért nincs a jegyzetekben megadva, hogy Bakának voltak, vannak olyan „próza- és drámai” szövegei, amelyek okkal vagy ok nélkül nem kerültek sajtó alá. Immár nem is annyira az olvasó, mint inkább a (lehetséges) Baka-kutató elé állít nehézséget a „Művek-kiadás”. Gondoljuk csak meg, hogy legközelebb mikor várható újabb gyűjteményes kiadás... – s addig minden Baka-életművel foglalkozó az utolsó (és legteljesebb szöveget tartalmazó) kiadásra fog támaszkodni, úgy, hogy fogalma sem lesz arról: a legteljesebb nem a legteljesebb.

Az idei, 2006-os nyári könyvhét szegedi meglepetése volt a gyorsan megjelent harmadik kötet, ismét Bombitz Attila gondozásában. A borító a barát, az országosan ismert szegedi festő: Pataki Ferenc *Tükör által homályosan* című festményének felhasználásával készült – a korábbi két kötetnek is az ő képei adtak arcot. A kötetet tervezte Annus Gábor; a kiadó nagyjából tizenegy és fél ívben adott teret a Baka-válogatásnak (volt tehát tere a szerkesztőnek). A könyv tartalma két nagy egységre osztható: az elsőben vannak azok a Baka-szövegek, amelyek a szerző szándéka szerint öntörvényűek – ennek felelne meg a „Publicisztikák” cím. A második, kisebb egy-

séget a különféle interjúk adják. Míg az előbbi művek esetében föltételezhetünk egy lehetséges szerzői tervezetet, a második rész az utókor munkája.

Bombitz utószava szerényen szűkszavú; aki a kötet írásairól többet akar tudni, annak a szöveggondozó *Tükörcserepek prózában* (Metszet Baka István publicisztikájáról) című tanulmányát ajánlom (Forrás 1996/5.). A fiatal irodalomtörténész ebben a dolgozatában körvonalazta kutatói-szerkesztői-kiadói koncepcióját. A számba vehető műveket értőn értékelte – most, újra olvasva ezeket, nem tudunk jobbat és többet mondani nála. Különbben is, a Baka-recepció immár a nem lírai művekre is kiterjed. Az értelmezések mellett és közben a Baka-tanítvány és -barát felvillantotta a későbbi ciklusötleit: tárcáinak két, sorozatba illesztett darabjai (82. o.); rádiós sorozatban elhangzott szövegei (83. o.); kortársak arcképei (83. o.); a Kincskereső lapjain megjelent írásai (84. o.); és Bakó András... történetei (85. o.). Sőt a 84. oldalon szóba hozta a sorozatba illeszthető tárcákat *Az idő térképjelei* címmel – ebből később, ugyanezen címmel a Jelenkor kötetet is jelentetett meg (Élő Irodalom Jelenkor Kiadó Pécs, 1999. 128. o.) Érdemes összevetni az 1999-es kötetet a 2006-ossal (természetesen csak a publicisztikai részt)!

Az összehasonlítás nem annyira a Baka-művek minősítésére vállalkozik, inkább a filológusi teljesítményre. Vajon a hét esztendő milyen eredményeket hozott – igaz, a horatiusi kilenc még nem telt el, de a mennyiségi adatokból is lehet következtetni (PB = az új; IT = a régi kiadás). Íme az adatok:

I. c(iklus): AZ OROSZ IRODALOM MÁRTÍRIUMA [Baka címadása] IT: 6; PB:

6

II. c.: PORTRÉVÁZLATOK AZ OROSZ KÖLTÉSZETBŐL IT: 6; PB: 6

S itt meg kell állni egy pillanatra. A filológusi érdemeket is begyűjtő irodalomtörténész – gondoljunk csak az általa szerkesztett Tiszatáj-számokra vagy az osztrák irodalomhoz kapcsolódó kiadványaira – megváltoztatta a pécsi szövegkiadást! Viszszatérve a szerző eredeti szándékához, mindkét ciklus cikkeiben újra közölte azokat a fordításokat, amelyeket Baka azért illesztett be a szövegeibe, hogy tárcában plasztikusabban érzékeltesse az idegen szerzők személyiségét és életművét. Köszönjük a pontosságot!

III. c.: ALAKOK ÉS MŰVEK – AZ IDŐ TÉRKÉPJELEI IT [Bombitz címadása]: 8; PB: 10 – két többlet

IV. c.: KORTÁRSAIM IT: 9; PB: 15 – hat többlet

V. c.: TALÁLT KINCS – IT: 0; PB: 10 – tíz többlet

VI. c.: A KÁOSZ ÁRVÁI – IT: 0; PB: 8 – nyolc többlet

VII. c.[V.c.]: TÖRTÉNETEK – BAKÓ ANDRÁS TÖRTÉNETEIBŐL [Baka és/vagy Bombitz címe] IT: 10 <itt A káosz árvái is>; PB: 12 – két többlet

Ha csak mennyiségi növekedésről van is szó, már akkor örvendetes, hogy a szöveggondozó munkája ekkora eredménnyel zárult: 27-28 írással több jutott az olvasóknak/kutatóknak, ráadásul olyan Baka-művekről van szó, amelyekhez elég nehéz hozzáférni (s az évek múlásával fénymásolása vagy szkennelése sem lesz egyszerű). Hálásak lehetünk a hagyaték őrzőinek, hogy megmutatták: Baka István nem csak költő és fordító!

Találkozik azonban néhány probléma is. Nem is annyira a Bombitz Attila által adott cikluscímekről van szó – ezek ugyanolyan találóak, szellemesek és Bakához méltók, mint a VERSEK gyűjteményben. Még csak az sem gond, hogy egyes sorozatokat átalakított a pécsi közléshez képest. Inkább azzal van gondom, hogy nem tudom: a cikluson belül a sorrendet milyen alapon alakította ki. Pontosabban az Utószóban vagy a(z elmaradt) jegyzetekben nem tért ki az irodalmár arra, hogy a TALÁLT KINCSben például a Csanádi Imre időben az első (nem a hetedik), Janikovszky Éva a második (és nem a nyolcadik) vagy a Beszélgetés arról... a harmadik (nem a második).

Ugyanez a helyzet a BAKÓ ANDRÁS TÖRTÉNETEIBŐL ciklusban is: Az álomgyűjtő a nyolcadik és a Házi orvos a hetedik, nem pedig fordítva. Szórszálhasogatásnak tűnik, pedig ha ciklusokban gondolkodunk, akkor egyáltalán nem mindegy, hogy milyen elv szerint követik egymást a szövegek. Márpedig ciklusokban gondolkodunk, hiszen a szerkesztő követte a költő-barát eredeti ötletét, és nem időrendre fűzte fel a kiadott szövegeket, nem is ábécében, hanem egy megkonstruált téma és alapelv alapján. Többet kellett volna írnia erről, hogy a későbbi elemzők-kutatók ne kerüljenek tévútra.

Hasonló a helyzet a VIII. ciklussal is: a pécsi kötetből hiányzott az a tizenkét valomás, amelyet a BESZÉLGETÉSEK címmel közöl – ám itt sem tudjuk, hogy az ismételt közzétett kommunikációs textus milyen elv szerint állítódott sorrendbe. Nagy jelentősége van pedig ennek a közléscsoportnak, mert Baka István olyan vallomásait ismerhetjük meg, amelyek nemcsak a művész személyiségéről vallanak, hanem az egyes művek, pályaszakaszok, kötetetek keletkezéséről is! Hálásak lehetünk, hogy így egyben kezünkbe került, mert a polcunkon sorakozó négy kötet így lesz-lehet csak teljes!

Természetes a kérdés: lehet-e teljes egy szövegkiadás? Akit megkísértett már ez a filológusi délibáb, az tudja: nem. Sok oka, indoka lehet annak, hogy miért hiányzik egy szöveg a gyűjteményes kötetünkből – ám legalább turistajelzéseket kellene hagyni az utánunk jövőknek, ha már térképeleket nem lehet. Értem alatta azt a bizonyos hiányzó jegyzetet, amelyben szerepelne az, hogy milyen művek közlésétől kellett eltekinteni (főleg ha azok valamikor már megjelentek). Megismétlem: a be nem vett művek azonosítása hiányzik, nem a hiány (ind)oka. Megkísérlem kiegészíteni a szöveggondozó munkáját.

A tárcatörténetek közül hiányzik: a Kacsamese (megjelent: Szekszárdi Vasárnap 1993.07.04.; Délmagyarország 1993.07.10.). Hiánya azért is feltűnő, mert maga Bombitz Attila is megemlíttette idézett tanulmányában (85. oldal hatodik sor egy mondat – bár a pécsi kiadásból is hiányzott). Ugyancsak hiányzik a Költő az ezredvégen (Népszabadság 1993.11.13.). Aztán nem jelent meg a Levin bácsi, az igen! [Tárcanovella.] (Délmagyarország, 1991.09.03.) sem. Nem esett szó arról sem, hogy Az áldozat és A rektorné halála ugyanaz lenne (A rektorné halála. [Tárcanovella.] (Szekszárdi Vasárnap, 1993.05.30.) Az áldozat. [Tárcanovella.] (Népszabadság, 1993.11.20.). S inntől kezdve csak egyes szövegek önálló elemzése lehetséges, mert a koncepció nem áll meg.

A tanulmányok közül hiányolom Baka István Verselemzés Temesvár. Dózsa tábora című szemináriumi dolgozatát. Igaz, hogy kéziratos anyag, de csoporttársai mind hallották, a szemináriumvezetőnek megvan – és a költő rajtam kívül másnak odaadhatta másolatban. Ezen kívül a Kalligram, 1997/4. számában is megjelent (Saját Temesvár. Dózsa tábora c. versének elemzése a 60-es évek végéről). Lehetséges, hogy ide illett volna a Vallomás a versekről 1992.08.07. A három nagy ciklus – HÁBORÚS, TÉLI ÉJSZAKA, DÖBLING, YORICK MONOLÓGJAI – értelmezése megjelent a Forrásban is (1996/5.) és Varga Magdolna Baka István stílussajátosságainak vizsgálata című dolgozatában is (in Árpás Károly – Varga Magdolna Kettős tükörben Cikkek, tanulmányok, verselemzések Baka István életművéről Illyés Gyula Megyei Könyvtár Szekszárd 1998.). Hiányzik a Rendhagyó irodalomóra Baka Istvánnal a szegedi Deák Ferenc Gimnáziumban 1989. február 3-án. Az óra anyagának a szerző által átnézett és javított változata megjelent Árpás Károly Baka István Vörösmarty képe című cikkében (Életünk 1993/2) és Árpás Károly – Varga Magdolna Kettős tükörben... idézett kötetben. A tizenkét nyomtatott oldalnyi szöveg a középiskolai tanárt mutathatta volna be.

Kimaradtak még az alábbi szövegek: VIKTOR SZOSZNORA-BEMUTATÁS Tiszatáj 1977/11.; SZEPESI ATTILA ZÖDVÁRI ÉNEK Kincskereső 1977/8.; FURFAN-

GOS CINTULA. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 2. sz. jan. 13.; SCHUMANN-ZONGORAMŰVEK Rados Ferenc előadásában. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 3. sz. jan. 20.; KÉT FAGOTTVERSENY. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 7. sz. febr. 17.; ALTWIENER TANZWEISEN. Fritz Kreisler művei és átiratai. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 8. sz. febr. 24. 3-4. p.; TIMUR ÉS CSAPATA. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 11. sz. márc. 16.; AZ AJTÓN KÍVÜL. BALASSA SÁNDOR ZENE-DRÁMÁJA. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 26. sz. jún. 29.; BAKFARK BÁLINT ÖSSZES LANTMŰVE. 5. LEMEZ. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 27. sz. júl. 6.; BAROKK MESTEREK. TELEMÁN SZVIT ÉS VERSENYMŰ. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1980. 29. sz. júl. 20. 3. p.; TRANSZCENDENS ETÜDÖK LAZAR BERMAN ELŐADÁSÁBAN. [Lemezismertetés.] Új Tükör, 1981. 8. sz. febr. 22. 3. p.; GROTESZK BÖLCSESSÉG. VIKTOR SZOSZNORA KÖLTÉSZE. Visszhang [Veszprém.], 1985/12.; HALPÉNZ NÉLKÜL. [Az 1989. évi Ünnepi Könyvhét szegedi megnyitója.] Délmagyarország, 1989. jún. 3.; VLAGYISZLAV HODASZEVIC. [Bevezető] Holmi, 1989/12.; A HOLMI POSTÁJÁBÓL. [Levél] Holmi, 1991/7.; A SÁTÁN ÉS CIMBORÁI. [Könyvismertetés Ráth-Végh István könyvéről.] Délmagyarország, 1991. okt. 8.; SZEGEDI SZOBRÁSZ SZEKSZÁRDON: FARKAS PÁL. [Bemutató.] Délmagyarország, 1991. okt. 15.; ÚJ KLASSZICIZMUS. [Nagy Gábor és Bakos András bemutatása.] Tiszatáj, 1991/11.; NEMZETKÖZI FILOZÓFIAI FOLYÓIRAT SZEGEDEN. [Existencia.] [Ismertetés.] Délmagyarország, 1991. dec. 5. Főleg azért lett volna szerencsés a jegyzetekben kitérni erre, mert a fenti címek a Baka István Alapítvány honlapján (w3.baka.hu) hozzáférhetőek voltak [2006.06.18-án néztem meg ismét]. Biztosan nem egyenlő súlyú és rangú írásról van szó, de milyen elvek alapján mért a szerkesztő? – a kérdés elhárítható lett volna, ha legalább az adatokkal a jegyzetekben találkozunk.

A BESZÉLGETÉSEK ciklus darabjaihoz nekem is volt egy kis közöm: Dránovits István és Benyik György interjúját annak idején én gépeltem le – Dránovits a leiratát látta és egyetértett a gépirattal; Benyikét részben a beszélgető társ, részben a Forrás szerkesztősége fogadta el hitelesnek. A gépelést nem a hiúság miatt említem: ha nem írom le a hallott szöveget, akkor az egyféle adathordozó egy idő után megsemmisül(het). S akkor az életműből veszik el egy darab.

Ugyanakkor ennél a ciklusnál is talákoztam hiányokkal. Kimaradtak az alábbi beszélgetések: POÉTA, AKI VISSZATÉR Nikolényi István beszélgetése Baka Istvánnal Délmagyarország 1982.02.24. (w3.delmagyar.hu – [2006.06.18.] – fent van 2005.09.16. óta. Vagy a VÁROSON KÍVÜL ÉS BELÜL Domonkos László beszélgetése a Graves-díjas költővel Délmagyarország 1986.05.20. (w3.delmagyar.hu); az EDZÉSBEN – 1988 Dlusztus Imre beszélgetése Baka Istvánnal Délmagyarország 1988.05.20.

(w3.delmagyar.hu); a „NEM TUDOK EGY GONOSZ ISTENBEN HINNI” Darvasi László interjúja Baka Istvánnal Délmagyarország 1990.05.20. (w3.delmagyar.hu); a XX. SZÁZADI VÁLTOZAT. Ünneplő beszélgetés Baka István költővel Podmaniczky Szilárd Délmagyarország 1992.12.05. (w3.delmagyar.hu); a KICSODA SZTYEPAN PEHOTNIJ? Baka István költővel beszélget Panek Sándor Délmagyarország 1994.05.14. (w3.delmagyar.hu) vagy a KIS IGÉNYŰ EMBER VAGYOK Baka István költő a megélhetésről Varga Lajos Márton Népszabadság 1995.07.10. – ez utóbbi olvasható BÚCSÚ BARÁTAIMTÓL BAKA ISTVÁN EMLÉKEZETE Válogatta, szerkesztette, összeállította Füzi László Nap Kiadó Bp., 2000. 164-166. oldalon.

Tudom, a fenti lista nagyon is leltárszerű, s ezért nehezen olvasható – talán nem is illik a könyvismertetés műfaji követelményeibe. Ám a többi Baka-olvasónak lennék az adója, ha tudván tudva hogy hiányzik, kihagynám. Ez az utolsó alkalom, mert a negyedik kötet – a fordítások – már másféle elvek alapján készül. Szeretném, ha Baka hívei olyan szeretettel fogadnák ezeket az apró kiegészítéseket, ahogyan magam is óvom-vigyázom ezt a kincset. Mert BAKA ISTVÁN MŰVEI kincsek – minden magyar nyelven olvasónak.

Elfogult vagyok. Elfogult, mert szerettem és szeretem Baka Istvánt. A költő-embert és életművét. S elfogult vagyok, mert szeretem a szép könyveket is. Ezért mondhatom: köszönet illeti a családot, a szerkesztőt és szöveggondozót, a kiadót és a támogatókat (a három kötetet hét szponzor segítségével jelentette meg), mert végre méltó gyűjtemény áll az olvasók rendelkezésére. Méltó akkor is, ha a negyedik kötet még hiányzik.

(Baka István: Publicisztikák, beszélgetések Baka István Művei A szöveget gondozta és az utószót írta Bombitz Attila, Tiszatáj könyvek Tiszatáj Alapítvány Szeged, 2006. 352 o. 2850 Ft)